

УДК 796.071/.072(4-672EU)
Biblid 1451-3188, 14 (2015)
Год XIII, бр. 54, стр. 344-353
Изворни научни рад

др Далибор КЕКИЋ
др Дане СУБОШИЋ¹

ОБРАЗОВАЊЕ И СТРУЧНО ОСПОСОБЉАВАЊЕ И УСАВРШАВАЊЕ СПОРТСКИХ РАДНИКА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

ABSTRACT

Athletes often face challenges to combine their sporting career with education or work. The aim to succeed at the highest level of a sport demands intensive training and competitions at home and abroad, which can be difficult to reconcile with the challenges and restrictions in the educational system and the labour market. Not only high levels of motivation, commitment, resilience and responsibility from the athlete, but also special arrangements are needed to avoid the situation where talented and elite sportspeople are forced to choose between education and sport or work and sport. Such “dual career“ arrangements should be beneficial for athletes’ sporting careers, allow for education or work, promote the attainment of a new career after the sporting career, and protect and safeguard the position of athletes. Dual career arrangements are relatively recent in the majority of Member States and sports. In Member States where these arrangements have been developed for some time, they sometimes lack solid agreements between the sport system and either the educational sector or the labour market. They may also lack a legal framework or a sustainable governmental policy. Guidance could be helpful to develop and improve the conditions needed for sustainable dual career

¹ Криминалистичко-полицијска академија, Београд, е-маил: daliborkekic@yahoo.com. Рад је реализован у оквиру пројекта „Ефекти примењене физичке активности на локомоторни, метаболички, психо-социјални и васпитни статус популације Р. Србије“ под бројем III47015, а као део подпројекта „Ефекти примењене физичке активности на локомоторни, метаболички, психо-социјални и васпитни статус популације полиције Р. Србије“ који се финансира од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије – Циклус научних пројеката 2011-2015.

programmes allowing for tailor-made arrangements for talented and elite athletes throughout Europe, either in their position as a student-athlete or employee-athlete.

Key words: sport, European Union, profession, education, training, dual career.

1) УВОД

У савременом добу спорт не представља само забаву, него се претворио у професију која, као и свака друга, жели да се избори за свој углед и статус. Односи унутар спорта се мењају и спортисти се све мање њиме баве због забаве, а све више преовладава тас материјалне користи. У склопу стратегије отварања радних места и раста, Европска комисија је септембра 2012. године покренула иницијативу да се подстакне признавање вештина и способности стечених ван универзитета и школа, између осталих и у спорту. На овај начин, Комисија покушава да подстакне програм запошљавања за оне који немају довољно формалног образовања, пре свих, младих људи, али и старијих и радника са мање вештина. У том смислу, спортисти ће добити могућност да се баве активностима наставника и тренера када се заврши њихова делатност у својству спортисте. За развој даље каријере спортисте, веома је значајна двострука (дуална) каријера. У ЕУ спортско-пословна делатност чини око 2,5% свих делатности. ЕУ је спорт организовала у пирамидалном облику, где су на врху европски спортски савези, испод њих национални савези, регионални спортски савези и, на крају, спортски клубови.

2) СВРХА

Већ дуже време, Европска унија није имала званичну политику у области спорта. Међутим, многе друге политике ЕУ имале су утицај на спорт - посебно на њене економске аспекте. Због недостатка одређеног правног основа, приступ ЕУ у области спорта обликован је у великој мери судском праксом Европског суда правде (ЕСП). У низу одређених одлука, као што су Валраве (Walrave, 1974), Дона (Dona, 1976), Босман (Bosman, 1995), Делиеге (Deliège, 2000) или Лехтонен (Lehtonen, 2000), Суд је чврсто успоставио праксу да спорт мора бити у складу са законом ЕУ кад год је у својству економске активности. Током година, органи и тела ЕУ све више су се бавили спортом. Бела књига о спорту (2007) пружила је основу за свеобухватније бављење спортском политиком ЕУ. Од ступања на снагу Лисабонског споразума (2009), ЕУ има експлицитну надлежност за спорт. Политика ЕУ узима маха и предузето је неколико нових

иницијатива. У јануару 2011. године, Европска комисија усвојила је Информацију “Развој европске димензије у спорту” и у мају 2011. године, министри спорта држава ЕУ усвојили су План рада ЕУ у спорту.² Слободно се може тврдити да хармонизација структуре и садржаја образовања спортских стручњака у земљама обухваћеним интеграцијом представља саставни део интеграционог деловања. Унија пружа значајну финансијску подршку квалитетном и савременом образовању на следећим пољима: сарадња институција које се баве високим образовањем и научним истраживањем у државама чланицама; размена студената универзитета и виших школа, као и универзитетских професора; размена искустава о структури образовања у државама чланицама; узајамно признање диплома, образовних планова, услова на пријемним испитима; учење прихваћених службених језика у ЕУ. У погледу образовања, постоје два облика: образовање за спортског радника и за тренера. Упоредивање различитих националних диплома земље чланице врше на основу следеће петостепене образовне структуре: највиши је пети степен и он подразумева универзитетско образовање у минималном трајању од 3 године; потом следе рангирања од четвртог ка првом степену, који су не-универзитетски нивои образовања, и то у трајању од 600 часова слушања за четврти, а за остала три од по 300 часова. У складу са прихваћеним оквирима образовања у ЕУ у случају тренерске струке степени образовања се раздвајају и надограђују на следећи начин: пети ниво образовања је универзитетски и то је европска универзитетска тренерска диплома; четврти ниво је завршена одређена школа и то је европска тренерска диплома; последња три нивоа су европске тренерске лиценце III, II и I.³

3) МЕРЕ ЕУ

Спортске академије постоје у многим земљама - чланицама ЕУ. Поред школе, локалне спортске академије пружају неке спортске активности за талентоване спортисте и идентификују таленате у појединим спортовима. Општине, школе и спортски клубови укључени су у образовање ових академија и других локалних спортских аранжмана са свим заинтересованим странама, који су кључни за њихов успех. Да би се све

² Folker Hellmund, Guide to Eu Sport Policy, EOC EU Office, Brussels, 2011, p. 4.

³ Milka Đukić, Danilo Rončević, Aferdita Crnišaniin – Pravo i sport u Evropskoj uniji, Socioeconomica – The Scientific Journal for Theory and Practice of Socioeconomic Development Vol. 1, N° 2, pp. 403-416.

ово остварило, препоручује се да се поставе јасни циљеви, те дефинисање циљних група и веза са регионалним и националним програмима за таленте. Локалне и регионалне спортске академије, основане од стране професионалних клубова и федерација за одабране талентоване спортисте, уобичајене су у већини држава-чланица. То је само у ограниченом броју спортова, где приватна тела, осим спортских клубова и савеза, директно послују обуку талентованих спортиста (углавном у тенису, голфу и скијању). Чак и у тим случајевима, спој приватне академије, националних удружења и клубова постоји и могу се разликовати од земље до земље. Поред стручног усавршавања младих спортиста, посебан акценат треба посветити њиховом личном развоју и свеукупном образовању уз помоћ тренера, наставника и здравствених стручњака. Спортске академије треба да функционишу у складу са временским роковима који омогућавају усклађивање на највишем нивоу спортског тренинга са школом. У многим државама - чланицама, национални олимпијски комитети или спортски савези оснивају (интер)националне центре за обуку спортиста високих перформанси за различите спортове. Постојање таквих националних центара за обуку, где врхунски спортисти тренирају током целе године, од суштинског је значаја у организацији обуке врхунских спортиста. У принципу, критична маса талентованих спортиста земље (почев од 12 година) окупљена је на једном месту или на неколико места са пуним радним временом или непуним радним временом. Национална удружења играју кључну улогу у организовању обуке, док руководство центра за обуку може да се односи на различите врсте организација (министарство просвете, олимпијски комитет, приватна фирма). Спортисти треба да имају користи од стандарда високог квалитета за спортски тренинг, медицинског упитника, образовања и другим пратећим службама. Спортске научне лабораторије у сарадњи са универзитетима могу да обезбеде значајну подршку. Програми обуке за све већи број спортиста из иностранства, међународних кампова за обуку и спортских радника могао би се понудити у центрима, иако укључивање концепта двоструких каријера за иностране спортисте остаје изазов због њихових различитих потреба и порекла, као и потенцијал језичке и правне баријере. Спортске академије, (интер)национални спортски центри и спортске федерације често су део спортске политике националних и регионалних спортских власти. Кроз финансијске оквире и/или прописе, укључујући и оперативне спецификације и контроле квалитета механизма, транспарентност може бити постигнута у погледу процеса рада и резултата ових центара. За спортске академије које воде професионална предузећа или клубови, ови

механизми често нису на месту, али системи лиценцирања федерација могу дати некакве резултате. Важно је да се положај спортиста и особља у таквим спортским заједницама регулише добро, на пример кроз едукацију, интерни кодекс понашања, у присуству омбудсмана или заступника са којима може да се расправља о поверљивим стварима и редовном контакту са спортистима и њиховим представницима, укључујући удружења спортиста. Осим тога, на образовни профил тзв. дуал каријериста, посебно након обавезног периода образовања, треба више пажње обратити у спортским академијама и центрима за врхунске спортисте. Они се често не осећају одговорним за компетенције потребне за каријеру након бављења врхунским спортом. Као последица тога, ангажовање са вишом стручном спремом у институцијама стручног оспособљавања види се као нужност, а не прилика. Закони, смернице и системи лиценцирања, ако постоје, треба да обухвате промоцију континуиране едукације после обавезног образовања, који би био у складу са националним и европским стратегијама за доживотно учење, и укључују овај уговор са заинтересованим странама у спорту. Даље образовање и обука треба да буде део колективних уговора за професионалне спортисте у спортским академијама, на сличан начин као и у другим професијама. Тренери имају кључну улогу на почетку потенцијално елитне каријере у идентификацији (заједно са тзв. „ловцима на таленте“ и родитељима) спортисте, вођени унапређењем и развојем талента младог спортисте.⁴ Због будућности младих спортиста, и као спортиста и као особа, делом у њиховим рукама, неопходно је да се тренери квалификују на одговарајућем нивоу за улоге које преузимају у овој фази каријере спортисте. Они такође треба да имају надлежност да разумеју различите врсте ризика који могу бити присутни и са којима се суочавају спортисти, а не само ризици који су директно везани за тренинг. Животни стил талентованих и врхунских спортиста и доживотно развој спортисте као особе треба да буду укључени у њиховом приступу спортистима. У каснијој фази, стручњацима управља тренер или менаџер учинком, укључујући и различите врсте (помоћници) тренера, (пара) медицинских и других чланова особља, који раде као тим у вођењу спортских активности

⁴ Термини тренер, учитељ и инструктор имају различита значења у земљама - чланицама ЕУ и варирају од тога да у ограниченом обиму даје смернице о тактици током самог такмичења, комбинованом функцијом, укључујући активности као што су инструкције, дајући вежбе током тренинга до тога да буде менаџер тима или вођа професионалцима. Овим упутством користи се широка дефиниција, на основу рада Европског савета тренера, у којем су укључене све активности усмерене на побољшање вођења и дугорочног развоја спортиста.

талентованог спортисте ка елитном нивоу. Сходно томе, главни тренери или менаџери треба да управљају перформансама свог тима и да воде рачуна да спортисти унапреде техничке, тактичке, физичке и менталне способности, али и развијају личне, социјалне и животне способности кроз образовање и каријеру. Сво особље тима требало би да води спортисту у целини и да промовишу развој животних вештина (нпр. ефикасну комуникацију, која се бави успехом и неуспехом, управљање стресом, итд.) на такав начин да ове вештине нису само приказане у оквиру спорта, већ и у животном развоју каријере. Треба промовисати фер игру и окружење у којима се постиже учинак уз побољшана легитимна средства, подржана јасном анти-допинг филозофијом.⁵ Овај приступ захтева менталну промену управних тела у спорту у многим државама -чланицама како би успели да препознају улогу у организацијама које заступају тренере и друго особље. Кодекс понашања, укључујући принципе дуал каријере, могу бити део колективних или појединачних уговора са квалификованим тренерима и осталим члановима оспособљеним за рад са талентованим и врхунским спортистима. Многи врхунски спортисти имају потенцијал и жељу да постану тренери или чланови тимова по завршетку каријере у спорту. Међутим, не треба претпоставити да ће одлични бивши спортисти бити пример одличних тренера. Постоји потреба за проактивним и структурираним приступом у подршци транзицији из елитног спортисте ка другим професијама у спорту у којима је релевантно његово искуство у својству спортисте. За позицију особља за увежбавање врхунских спортиста и тренера у националним центрима за обуку, професионални спортски клубови и велике спортске организације често их ангажују под пуним радним временом као професионалце, што није случај у другим спортовима, а посебно код тренера спортиста са инвалидитетом. Тренери често морају да комбинују своје тренерске са другим радним обавезама и суочавају се са проблемима везаним за послодавце током одређених тренинга и међународних догађаја у иностранству. Тренери су често запослени скраћено радно време или чак раде само за накнаду њихових трошкова. Ова улога указује на потребу за стварањем двоструке (дуал) каријере у у животу тренера, укључујући и посебне услове за запошљавање који су у сразмери са интензивном природом њихове улоге у подршци

⁵ EU Guidelines on Dual Careers of Athletes Recommended Policy Actions in Support of Dual Careers in High-Performance Sport, Approved by the EU Expert Group "Education & Training in Sport" at its meeting in Poznań on 28 September 2012, p. 14.

талентованим и врхунским спортистима. Ако је могуће, то може да се уради као део развоја колективног уговора за професионалне тренере.

4) САДРЖАЈ

Суштинска компонента формирања младих у спорту, могу бити на удару акцијама ЕУ у области образовања и обуке на различите начине. С једне стране, спортски покрет може имати користи од европског финансирања кроз различите подпрограме дугорочног учења у ЕУ. С друге стране, спортски покрет има велики интерес у препознавању спортских способности везаних за квалификације као што су вештине стечене волонтерским активностима. Друга важна тема је професионално образовање младих спортиста и спортиста (тзв. двострука). План рада Савета за спорт (мај 2011. године) предвидела је оснивање експертске групе „Образовање и обука у спорту“. Експертска група је заменила бившу Радну групу „Образовање и обука у спорту“. Ова група ради на два задатка: нацрт европских смерницама о двојној каријере и укључивање спортских квалификација у националне системиме квалификација и компетенција у државама чланицама (у координацији са Европског квалификационим оквиром). Задаци експертске групе односе се на изазове којима се бави Европска комисија у свом саопштењу о спорту (2011):

- спорт ван и унутар школе кроз сарадњу спортских клубова и школа,
- двострука каријера (квалитетно образовање за врхунске спортисте), и
- признавање спортских квалификација и компетенција.

Европска комисија тренутно реформише узајамно признавање професионалних квалификација. У току јавне расправе, која је покренута од јуна до септембра 2011. године, актери су се питали како да допринесу модернизацији постојеће „Директиве о признавању професионалних квалификација“ (Directive on the Recognition of Professional Qualifications).⁶ Постојећа директива не узима у обзир посебне квалификације и обуку процедура у спортском сектору. Модернизација директиве може да утиче на процедуре признавања спортских професија, које су регулисане у неким државама чланицама ЕУ, као што су ски инструктори. У оквиру припремних радњи у области спорта 2009. године, ЕУ је финансирала неке пројекте који се фокусирају на промоцију образовања и обуку у спорту. Један од пројеката

⁶ Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the recognition of professional qualifications, Official Journal of the European Union, L 255/22.

„Спортисти ка бизнису“ реализован је од стране канцеларије ЕУ и даје препоруке како различити актери, као што су спортске организације или образовне институције могу да створе повољно окружење за двојну каријеру спортисте.

Други важни кораци на нивоу ЕУ:

- Студија о обуци младих спортиста (*A study on the training of young sportsmen and sportswomen*, 2008);
- 2007. године Европски парламент прогласио је у „Резолуцији о улози спорта у образовању“ (*Resolution on the Role of Sport in Education*) да промовише физичке активности у школи;
- у Белој књизи о спорту (*White Paper on Sport*, 2007), Европска комисија објавила је увођење награђивања европском плакетом школе које промовишу спорт и нагласио потребу да се обезбеди „двострука каријера“ за младе спортисте;
- 2004. година проглашена је „Европском годином образовања кроз спорт“ (*European Year of Education Through Sport*) што је био почетак финансијске подршке ЕУ од широког спектра спортских пројеката везаних за образовање.

Спорт и физичка активност могу бити подржани од стране различитих компоненти програма дугорочног учења Европске уније (*Lifelong Learning programme*). Спортски сектор може да поднесе захтев за подршку кроз индивидуалне позива за предлоге о спровођењу Европског оквира квалификација (*European Qualifications Framework - EQF*) и Европског кредитног система за стручно образовање и обуку (*European Credit System for Vocational Education and Training - ECVET*).

5) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

Директива о признавању професионалних квалификација [*Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the recognition of professional qualifications, Official Journal of the European Union, L 255/22*], ступила је на снагу 30.09.2005. године.

6) ИЗВОРИ

Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the recognition of professional qualifications, Official Journal of the European Union, L 255/22; Available at: <http://eur->

- lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:255:0022:0142:en:PDF. [Accessed 3 October 2015]
- Đukić, Milka, Rončević, Danilo, Aferdita Crmišanin – Pravo i sport u Evropskoj uniji, Socioeconomica – The Scientific Journal for Theory and Practice of Socioeconomic Development Vol. 1, N° 2, pp. 403–416.
- EU Guidelines on Dual Careers of Athletes Recommended Policy Actions in Support of Dual Careers in High-Performance Sport, Approved by the EU Expert Group “Education & Training in Sport” at its meeting in Poznań on 28 September 2012.
- European Commission : Study on training of young sportsmen/women in Europe, Available at: http://ec.europa.eu/sport/library/studies/study-on-the-training-executive-summary_en.pdf.
- European Commission. *Key Competences for Lifelong Learning – European Reference Framework*. [pdf] Available at: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/ll-learning/keycomp_en.pdf [Accessed 3 October 2015], 2007.
- European Parliament resolution of 13 November 2007 on the role of sport in education (2007/2086(INI)); Available at: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0503+0+DOC+XML+V0//EN>.
- Recommendation of the European Parliament and of the Council, of 18 December 2006, on key competences for lifelong learning (Official Journal L 394 of 30.12.2006).
- White Paper - White Paper on Sport {SEC(2007) 932} {SEC(2007) 934} {SEC(2007) 935} {SEC(2007) 936}.
- White Paper on Sport (presented by the Commission){SEC(2007) 932} {SEC(2007) 934} {SEC(2007) 935} {SEC(2007) 936; [COM(2007) 391 final]; Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52007DC0391>.
- Бела књига о спорту, од 11.07.2007. године, [COM(2007) 391 final].

7) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Програм “Каријера после спорта” оформљен је од стране Међународног олимпијског комитета (МОК) почетком ове године, са циљем да спортистима пружи савет и помоћ како да поред спортских остваре добре резултате и у другим сферама живота и како да остваре успешан прелаз са

спортског на пословни терен. Каријера сваког спортисте, ма колико успешан био, природно траје одређени временски период, након чега он мора да настави да се пробија на тржишту рада. Иако велика већина активних спортиста размишља да након играчке каријере остане у свом спорту на некој другој функцији, то није реална слика и зато би корак у правцу размишљања како преоријентисати спортисту на неке друге професије, био веома значајан. Као једно од решења може бити и понуђен модел двоструке каријере у оквиру ЕУ. Професионални спортисти сваким даном улажу огромне напоре не би ли довели своје тело и резултате до савршенства. У тој трци за медаљама и успехом они су посвећени само спорту, запостављајући све друге области живота. Као узорни систем образовања могао би да послужи систем у Сједињеним Америчким Државама, који младим људима пружа могућност студирања и истовремено професионалног бављења спортом. На тај начин је све организовано у циљу формирања доброг спортисте, али и студента који учи да усклади академске и спортске обавезе. Такав начин образовања допада се и омладини у Србији, која у све већем броју одлази у Америку на студирање. Да се то не би догодило, важно је да се оваква понуда изнесе и смести и у оквиру законских оквира, те би било значајно да и нови Закон о спорту препозна могућност двоструке каријере код спортиста.